

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Judita Brochová

*Proces socializace mladých dospělých po ústavní
výchově s využitím služby dům na půl cesty*

Bakalářská práce

vedoucí práce: Mgr. Tereza Ševčíková

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci .....

Podpis .....

Judita Brochová

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí práce, Mgr. Tereze Ševčíkové, za odborné vedení, ochotu, podněty a cenné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům a uživatelům Domu na půl cesty ve Valašském Meziříčí a Domu na půl cesty v Olomouci za ochotu, spolupráci a vstřícnost při zhotovování empirické části práce. Také bych chtěla poděkovat svým rodičům a přátelům, kteří pro mě byli velkou oporou, a to jak v průběhu zhotovování práce, tak během celého studia.

Obsah

Úvod.....	5
1. TEORETICKÁ ČÁST	6
1.1. Náhradní výchovná péče.....	6
1.1.1. Dospívání, socializace mladých dospělých	6
1.1.2. Ústavní a ochranná výchova.....	7
1.1.3. Dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav	9
1.1.3.1. Dětský domov	9
1.1.3.2. Dětský domov se školou	10
1.1.3.3. Výchovný ústav.....	10
1.1.4. Práva a povinnosti mladistvých v rámci výchovného zařízení	11
1.2. Psychický vývoj dítěte v náhradní výchovné péči.....	12
1.2.1. Význam rodiny při vývoji dítěte.....	13
1.2.2. Duševní potřeby dítěte.....	14
1.2.3. Psychická deprivace dítěte vyrůstajícího v rodině	15
1.3. Odchod dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči do samostatného života	17
1.3.1. Dům na půl cesty	18
1.3.1.1. Dům na půl cesty Olomouc	19
1.3.1.2. Pod křídly: Dům na půl cesty Valašské Meziříčí	20
2. EMPIRICKÁ ČÁST	22
2.1. Metodologie výzkumu	22
2.1.1. Sběr dat.....	22
2.1.2. Výzkumný soubor	23
2.1.3. Respondenti	24
Závěr	37
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	40

Úvod

Dospělost, samostatnost, zodpovědnost. To jsou pojmy, které se týkají každého z nás. Každý si tímto obdobím v životě prošel, projde či právě prochází. Někteří tímto procesem prochází samostatně, bez obtíží. Jiní však v této situaci ztrácí kontrolu a neví, co dál. V takovém případě je dobré mít po ruce někoho, kdo nám pomůže, poradí. Vyrůstáte-li v rodině, očekává se, že takovou oporou pro vás bude vaše rodina. Co když ale v rodině nevyrostáte? Co když jste vychováni v zařízení, kde vás po dosažení plnoletosti propustí a dál už nemají čas ani povinnost se o vás starat? Kdo může pomoci v takovém případě?

Naštěstí v České republice, ale i jinde ve světě, existují zařízení, jež se věnují těm mladým dospělým, o které se už nikdo nestará, kteří se tedy nemají na koho obrátit. Jsou to domy na půl cesty. Zde se tyto mladé dospělé snaží naučit jak se stát zodpovědnou osobou a postarat se sám o sebe, jedná se přece jen o dospělé jedince. Na druhou stranu jsou vám tu vždy ochotni nabídnout pomocnou ruku či radu v případě, že si nejste jisti. Jsou to totiž nejen dospělí, ale mladí dospělí, kteří se fungování v samostatném světě teprve učí.

Ve své bakalářské práci se věnuji tématu socializace mladých dospělých do běžného života, kteří v tomto procesu využívají služeb domů na půl cesty. Zaměřuji se tedy na mladé dospělé, jež vyrůstali v ústavní výchově, tedy ve výchově daleko od rodičů a celkové rodinné jistoty. Tito mladí dospělí jsou zároveň uživatelé domu na půl cesty, tedy zařízení, které se snaží ulehčit mladým dospělým jejich přechod do běžného samostatného života. Ve své práci se snažím zmapovat očekávání těchto jedinců před odchodem do samostatného života, jaké jsou vlastně jejich obavy a mají vůbec obavy z vykročení novým směrem? Nebo u nich převládá nadšení z nového života a zvědavost?

Celá práce je rozdělena na dvě části, ta první se zabývá teoretickým ukotvením pojmů a skutečností, které s tématem socializace a života v ústavní výchově úzce souvisí. Druhá, prakticky zaměřená část, je založena na konkrétních zkušenostech 5 vybraných respondentů z řad uživatelů Domů na půl cesty v Olomouci a ve Valašském Meziříčí.

1. TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části své bakalářské práce vás nejprve seznámím se základními pojmy týkajícími se tématu. Poté se budu stručně věnovat jednotlivým zařízením náhradní ústavní výchovy, především se však zaměřím na život mladistvých v těchto zařízeních. Mimo jiné se také zaměřím na otázku, zda je pro děti a mladistvé rozdílné, vyrůstají-li v ústavní či rodinné výchově, a jaký mohou mít tato rozdílná zázemí dopad na jejich fungování v životě.

1.1. Náhradní výchovná péče

V úvodu kapitoly bych nejprve chtěla definovat pojem mladých dospělých a dále pojem ústavní a ochranné výchovy v souvislosti s mladými dospělými.

1.1.1. Dospívání, socializace mladých dospělých

Petr Macek (2003, s. 9) charakterizuje pojem „mladý dospělý“ následovně: *„Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa adolescere (dorůstat, dospívat mohutnět) ... Časově vyplňuje adolescence především druhé desetiletí života.“* Mladí dospělí jsou tedy úzce spjati s fází života adolescence jedince. Dle Macka (2003, s. 9) je adolescence datována věkem mezi 15. až 20., někdy i 22. rokem života. Věk však nehraje ve vývojovém období adolescence, a v případě jeho ukončení, hlavní roli. Důležitější je zaměřit se u jedince na vývoj stránky psychologické (dosažení osobní autonomie), sociologické (přijmout roli dospělého) a pedagogické (změna ze životní pozice studenta v zaměstnaného jedince). Je to období života, kdy člověk přechází z mnohdy bezstarostného dětství do dospělosti plné odpovědnosti. Rodiče mu již neříkají, co má dělat, ale svobodně se rozhoduje, jak naloží se svým životem dál.

Pro jednoho to může být životní výzva, pro druhého to však může být frustrující záležitost. Pro mnohé dospívající je to ovšem dlouho očekávaný přelom v dosud stereotypním životě. Na druhou stranu, pro některé jedince tento přechod může znamenat únik do života nového. Děje se tak často právě v případě, kdy dítě/adolescent nevrůstá v rodině, nýbrž v zařízení ústavní či ochranné výchovy. Ať už je tato fáze života pro daného jedince jakákoliv, je na místě poznamenat, že významnou roli zde hraje právě proces socializace. Je totiž důležité, jak si před nedávnem ještě dítě, poradí s osvojováním nových návyků vázaných na nově vybudovanou nezávislost.

Dle Baumana (2004, s. 35-36) při procesu socializace totiž formujeme zcela nové „já“ vlastní osobnosti. V případě odchodu ze zařízení ústavní či ochranné výchovy však nejde jen o osvojení nových dovedností. Často totiž dochází i ke změně referenční skupiny. Do té patří ti jedinci, jež nás obklopují v běžném životě, avšak mají pro nás větší význam než ostatní. Nepřímo ovlivňují naše jednání a poskytují nám určité normy chování. V konečném důsledku tedy tím, že opustíme zařízení, ve kterém jsme vyrůstaly, změníme okruh lidí, kteří patří do našeho přirozeného prostředí a naše návyky a dovednosti se tedy začnou ubírat jiným směrem, začnou se formovat do nové podoby. Do tohoto procesu každý mladistvý vstupuje s určitým očekáváním, mnohdy je však realita zcela odlišná. Vyrovnávání se s touto skutečností prožívá každá osobnost jiným způsobem. (Bauman 2004, s. 36)

Vývoj jedince v ústavní nebo ochranné výchově však může být různými faktory ovlivněn. Je důležité brát ohled na skutečnost, že výchova je ovlivněna zázemím a prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá. Je tedy rozdíl, zda je dítě vychovááno v rodinném prostředí rodiči, nebo ve výchovném či jiném zařízení vychovateli a pedagogickým dozorem. Zda se mu tedy dostává individuální péče a pozornosti, o kterou se dělí nanejvýš s vlastními sourozenci, nebo zda je mu věnována pozornost pouze v omezené míře. Není však v žádném případě pravidlem, že rodinné zázemí je pro dítě vždy nejlepší volbou. Ačkoliv by to tak pro běžného pozorovatele často mohlo působit, vždy je dobré zajímat se o rodinné prostředí více do hloubky. V disfunkčních a nefunkčních rodinách totiž většinou dítě nenajde prvky, jež by si mělo při svém vývoji osvojit. Často tak může do dospělosti vstupovat zmatené nebo s převzatými špatnými vzorci chování.

1.1.2. Ústavní a ochranná výchova

Nyní je důležité objasnit, jakou mají zařízení pro vykonání ústavní nebo ochranné výchovy v rámci České republiky funkci a význam. Běžnému, nezasvěcenému uživateli těchto pojmů mohou významy splývat dohromady. Mezi ústavní a ochrannou výchovou však existují mnohé odlišnosti. Vyčíst je můžeme jak v zákoně o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních¹ („zákon o výkonu výchovy“), tak v zákonu o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a

---

¹ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

o soudnictví ve věcech mládeže² („zákon o odpovědnosti“) či v mnoha jiných publikacích. Ústavní výchova tedy bývá vždy nařízena soudem v občanském soudním řízení. Nařízení ústavní výchovy může být uloženo dítěti do 18 let, tedy do jeho plnoletosti, v případech, kdy je jeho výchova vážně narušena či ohrožena, zároveň však jiná výchovná opatření doposud nevedla k nápravě chování dítěte. Ústavní výchova může být ale uložena i v případě, kdy rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit a zajistit tak dítěti potřebné rodinné zázemí. Nařízení ústavní výchovy dítěti předchází podrobné zkoumání, zda je či není možnost zajistit nezletilému náhradní rodinnou péči nebo rodinnou péči v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Tyto formy náhradní rodinné péče jsou vždy upřednostňovány, ústavní výchova je tedy až jedna z krajních možností nařízení soudu. Nejméně jedenkrát za půl roku je soud povinen opětovně přezkoumat, zda důvody pro nařízení ústavní výchovy nadále trvají nebo zda je možnost zajistit dítěti jinou formu náhradní rodinné péče. (Smolík, Svoboda 2012, s. 41) Ochranná výchova je dle zákona o odpovědnosti opět nařízena soudem, a to v situacích, kdy mladistvému nebyla zajištěna řádná výchova, nebo byla tato výchova zanedbaná, a zároveň tento nedostatek nelze v rodině, ve které mladistvý žije, odstranit. (zákon o odpovědnosti §22) Opatření ochranné výchovy mladistvý podstupuje jednak jako prevenci opětovného páchaní provinění, ale také jako ochranu před škodlivými vlivy, mezi které lze jednoznačně zařadit i nedostatek řádné výchovy mladistvému. (zákon o odpovědnosti §9) Cílem ochranné výchovy je především zajistit mladistvému v tomto zařízení dostatečný duševní, mravní a sociální vývoj. (zákon o odpovědnosti §21) V rodině, ze které mladistvý přechází do výkonu ochranné výchovy, se totiž často s těmito kladnými vlivy neseťká. Ochranná výchova je mladistvému vždy uložena soudem na základě zákona o odpovědnosti, a to jako forma trestu. (zákon o odpovědnosti §21).

O nařízení formy výchovy (ústavní či ochranné) rozhoduje soud podle zákona o zvláštních řízeních soudních³. Aby soud zjistil vhodnost a účelnost navržených opatření, zjišťuje názor orgánu vykonávajícího sociálně-právní ochranu dětí. Tento orgán je vždy obeznámen s konkrétní situací a poměry dítěte. (§474).

---

² Zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

³ Zákon 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Ačkoliv se zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy liší, vždy mezi ně řadíme zařízení pro osoby ve věku od 3 do 18, popř. 19 let. Můžeme tedy osoby, jimž je ústavní a ochranná výchova určena, souhrnně označit za děti a mládež. Zařízení poskytují především péči, kterou by mladistvým v ideálním případě měla poskytnout vlastní rodina či jiné osoby odpovědné za výchovu mladistvého. (zákon o výkonu výchovy §2) Dalším účelem takových zařízení je dle příslušného zákona především zajistit těmto nezletilým osobám péči v zájmu jejich zdravého vývoje, ale také výchovu a vzdělání. Důležité je však také vytvořit pro dítě takové podmínky, v nichž bude moci rozvíjet svoji sebedůvěru, citovou stránku a aktivní účast na společenském životě. (zákon o výkonu výchovy §1)

Tato zařízení se věnují také preventivní výchovné péči, kdy je dle zákona prioritní (zákon o výkonu výchovy §1): „...*předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte*“.

Mezi školská zařízení dle příslušného zákona (zákon o výkonu výchovy §2) řadíme:

- diagnostický ústav,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav.

1.1.3. Dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav

Cílová skupina, které se ve své práci věnují, přichází do domů na půl cesty právě z výchovných zařízení, jimiž jsou dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. V následující části tedy stručně charakterizují jednotlivá zařízení.

1.1.3.1. Dětský domov

Do dětského domova jsou umístovány děti, které postrádají rodinné zázemí a často se tak o ně nemá kdo postarat. V dětském domově je zajištěna péče o tyto děti dle jejich individuálních potřeb. Vůči dětem plní především funkce výchovné, vzdělávací

a sociální, a to prostřednictvím vychovatelů, kteří se dětem v jednotlivých domovech věnují. (zákon o výkonu výchovy §12)

Jelikož se jedná o děti, které nejsou charakterizovány závažnými poruchami chování, vzdělávají se ve školách mimo dětský domov. (zákon o výkonu výchovy §12) Děti se tak dostanou do společnosti vrstevníků mimo dětský domov, ve kterém žijí. Není tedy podmínkou trávit veškerý čas v prostorách dětského domova, jak se mnoho lidí ve společnosti může mylně domnívat. Petra Lehká (2010, s. 56) tento předsudek uzavřenosti dětí před okolním světem vyvrací ve své závěrečné práci. Z výzkumu prováděného autorkou v dětských domovech vyplývá, že děti mají možnost účastnit se různých kroužků a kulturních či prázdninových akcí mimo domov, čímž se jim odstává příležitosti navazovat vztahy s vrstevníky a spolužáky mimo prostředí, ve kterém se běžně pohybují.

1.1.3.2. Dětský domov se školou

Toto zařízení je určeno pro děti s projevy poruch chování nebo přechodnou či trvalou duševní poruchou vyžadující léčebnou péči, a dále pro ty, jimž byla uložena ochranná výchova. (zákon o výkonu výchovy §13) Na rozdíl od dětských domovů, kde děti bývají umístěny nejdříve od 3- ti let (zákon o výkonu výchovy §12), mohou být do dětského domova se školou umístěny děti až od 6 let. Pokud v průběhu povinné školní docházky pominou skutečnosti, jež byly důvodem pro zařazení dítěte do školy zřízené při dětském domově, je dítě přeraženo do školy, která není součástí dětského domova, a to na žádost ředitele školy, zřízené při dětském domově, kterou dítě navštěvuje v aktuální době. (zákon o výkonu výchovy §13) Dětský domov se školou je prakticky přísnější forma dětského domova, kdy je nutné věnovat dítěti větší dohled nad jeho chováním.

1.1.3.3. Výchovný ústav

Ve výchovném ústavu je zajištěna péče o děti starší 15 let a je určen pro děti se závažnými poruchami chování, kterým byla uložena ústavní výchova, popř. ochranná výchova. Výchovné ústavy se tedy zřizují odděleně pro děti (zákon o výkonu výchovy §14):

- s nařízenou ústavní výchovou,
- s uloženou ochrannou výchovou,
- které jsou nezletilými matkami, a pro jejich děti,

nebo

- které vyžadují výchovně léčebnou péči.

Ve výjimečných případech mohou být do tohoto zařízení umístěny děti od 12 let. A to zejména v případě, kdy dítěti byla nařízena ochranná výchova, neboť projevuje závažné poruchy chování a umístění do dětského domova se školou tak není dostačující. V ojedinělých případech mohou být do výchovného ústavu umístěny i děti od 12 let s nařízenou ústavní výchovou. (zákon o výkonu výchovy §14)

1.1.4. Práva a povinnosti mladistvých v rámci výchovného zařízení

Dítě umístěno ve výchovném zařízení má práva a povinnosti vycházející ze Zákona o výkonu výchovy. Mezi hlavní práva dítěte, vybraná z příslušného zákona (zákon o výkonu výchovy §20), patří právo:

- a) na zajištění plného přímého zaopatření,
  - b) na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,
  - c) na respektování lidské důstojnosti,
  - d) na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,
  - e) vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají,
  - f) na udržování kontaktu s osobami odpovědnými za výchovu a dalšími blízkými osobami,
- a především
- g) na podporu a pomoc po ukončení pobytu v zařízení v souladu s cílem reintegrace dítěte do rodiny a společnosti.

Dále mezi hlavní povinnosti dítěte, vycházející z příslušného zákona (zákon o výkonu výchovy §20), patří povinnosti:

- a) dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškodovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku,

- v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu zařízení,
- b) dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,
  - c) podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, je dítě povinno strpět, aby mu lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev, pokud to není spojeno s nebezpečím pro jeho zdraví.

Je tedy důležité k jednotlivým dětem v zařízení přistupovat individuálně a s respektem, avšak zároveň dodržovat určené hranice a vždy dohlížet na kázeň dítěte.

1.2. Psychický vývoj dítěte v náhradní výchovné péči

Matoušek (2008, s. 107) náhradní výchovnou péči definuje následovně:

„V ČR se tímto termínem rozumí formy náhradní rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny (jimiž jsou i „rodiny“ pečovatelek v SOS dětských vesničkách), osvojitelské rodiny, svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů (obvykle prarodičů nebo jiných příbuzných) a poručenství. Náhradní výchovná péče má tedy zásadně dvě formy – ústavní a rodinnou.“

Náhradní péči dítěte lze tedy rozdělit do dvou odlišných kategorií. V té první, náhradní rodinné péči, bychom našli formy výchovy, jako jsou osvojení, pěstounská péče a pěstounská péče na dobu určitou.

Ve své práci se však budu zabývat dětmi a mládeží, jež vyrůstají v náhradní výchovné péči. Jak uvádí Matoušek (2008, s. 107), setkáváme se zde především s formou výchovy ústavní, tedy kojeneckými ústavami, výchovnými ústavami a dětskými domovy.

Už podle názvu se může zdát výchovná péče oproti rodinné péči méně osobní. Ačkoliv se v obou případech jedná o péči, sám Matoušek (2008, s. 107) uvádí, že v ústavních zařízeních nelze zajistit dětem přiměřenou rodinnou péči. Rodičovskou péči charakterizuje jako soubor všech činností vedoucích k výchově odpovědného a zralého dospělého člověka. V současné době je však kladen důraz především na láskyplný vztah pečující osoby k dítěti, zajištění fyziologických potřeb a vytvoření

stabilního prostředí. To v praktickém životě není v ústavních zařízeních možné, ačkoliv je zde dětem poskytována péče dlouhodobě.

1.2.1. Význam rodiny při vývoji dítěte

Při vyslovení otázky, co je vlastně rodina, se můžeme setkat se spoustou názorů a pohledů na tak zdánlivě jednoduchou věc. Dle Matějčka (1994, s. 15-16) sahá historie vzniku rodiny už do pradávných dob. Lidé se tehdy od současné podoby velmi lišili, avšak něco měli přesto společné. Je to jejich přirozený pud plodit a rozmnožovat živočišný druh, ale také své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat pro život. Člověk totiž už tehdy přicházel do nebezpečného světa tak malý a zranitelný, že péče a ochrana v intimním prostředí muže, ženy a popř. dalších blízkých lidí, byla jakási životní nutnost k přežití. Autor dále ve svém díle uvádí, že k vývoji dítěte ve zdravou a společností užitečnou osobu, je zapotřebí stálé, citově příznivé a vřelé prostředí. Takové prostředí by pro dítě měla vytvořit právě rodina. O pár řádku níže ale autor připouští, že rodina nemusí být ani zdaleka jedinou institucí, která o ochranu, výchovu a vzdělání dítěte může pečovat. Velký vliv na tvoření osobnosti dítěte má také škola, prostředí, ve kterém se pohybuje, přátelé, aj. Avšak rodina stojí na samém začátku života dítěte, má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte již od rané fáze života. Dále jen rodina může nejpřirozeněji uspokojovat základní psychické potřeby dítěte, a v neposlední řadě tvoří rodina model mezilidských vztahů, jejichž vzorce si člověk ponese do budoucnosti vlastního života.

Skutečnost, v jakém prostředí dítě vyrůstá, má tedy velký vliv na jeho budoucí život. Zejména v pozdějším věku dítěte tedy můžeme vidět rozdíly ve způsobu života a chování dítěte, které vyrůstá v intimním prostředí rodiny či v méně osobním prostředí ústavu. Matoušek (1993, s. 10) definuje důležitost rodiny především ve formaci osobnosti, hodnot, tradic a postojů k ostatní skupinám, se kterými se dítě setká. Normy jednotlivých rodin tedy většinou bývají odlišné a specifické. Ve svém textu dále uvádí, že se historické pokusy o přesunutí rodičovské péče na jiné osoby či skupiny v širším měřítku neujaly. Model rodiny tvořený rodiči a dětmi totiž zajišťuje určitou stabilitu. Tato stabilita osob a prostředí (domov) hraje vedle uspokojení primárních potřeb (nasycení) velmi důležitou roli ve vývoji dítěte.

Z pohledu Lenky Šulové (2004, s. 128), vidíme důležitost rodiny především v soustředěnosti členů rodiny na dítě. Členové rodiny se soustředí na jeho projevy

a pokroky, dále pak vůči dítěti bývají většinou vybaveni trpělivostí a tolerancí. Rodina také poskytuje jedinci obraz sebe samého a s tím související neustálou zpětnou vazbu. Právě díky těmto skutečnostem je dítě schopnější k formování vlastní identity a postojů k sobě samému.

Lze tedy říci, že rodina a rodinné prostředí hraje při formaci dítěte a jeho osobnosti velmi důležitou roli. Rodinné prostředí poskytuje dítěti jednak zajištění potřeb (primárních, emočních, aj.), ale také dítěti usnadňuje zorientovat se ve svém sebe-pojetí, a v neposlední řadě předává rodina dítěti do života určitý žebříček hodnot, tradic a názorových postojů.

1.2.2. Duševní potřeby dítěte

Jestliže je dítě dlouhodobě odloučeno od klíčové osoby, dochází k narušení vývoje dítěte. Právě tak se tomu často děje u dětí, které vyrůstají v ústavním zařízení a postrádají tak klíčovou osobu – tedy rodiče. V případě, že nejsou dlouhodobě dostatečně uspokojovány základní psychické potřeby dítěte, dochází k jeho psychické deprivaci. (Langmeier, Matějčík 1974, s. 281).

Podle Matouška (2008, s. 107) rozumíme u dětí psychickou deprivací absenci příležitosti k budování pevné vazby s pečujícím dospělým. Tato deprivace může vést k mnoha obtížím při vývoji dítěte (k opožděnému vývoji řeči, retardaci intelektového, emocionálního i morálního vývoje, aj.). Dlouhodobé důsledky této deprivace můžeme zaznamenat např. oslabenou vazbou na druhé lidi nebo naopak častým navazováním povrchních vztahů, dále zhoršeným sociálním fungováním, které se může projevovat osamělostí, nestabilními vztahy, nízkou úrovní vzdělání a jinými projevy. Konečnou fází sociální deprivace může být i celkové sociální selhání. Významné riziko psychické deprivace tvoří skutečnost, že se tato deprivace může přenést z generace na generaci, tedy že se symptomy projeví nejen u dětí postihnutých touto deprivací, ale i u dětí těchto dětí.

Langmeier s Matějčíkem definují základní psychické potřeby následovně:

1. **Potřeba vnější stimulace:** tato potřeba se projevuje úsilím o navázání, udržení a rozšíření interakce s prostředím. Určitá míra stimulace je potřebná na všech stupních vývoje člověka. Potřebná míra stimulace jedince (dítěte

i dospělého) je však individuální a není závislá pouze na stupni vývoje, ale i na kulturním prostředí aj.

2. **Potřeba vnější struktury:** tato potřeba se projevuje především v útlém věku dítěte. Dítě usiluje o nalezení smyslu v uspořádání podnětů, snaží se také najít jejich funkční hodnotu, směr a význam jejich změn. Můžeme ji objektivně pojmenovat jako „touha objevovat svět“, touha dítěte správně si zaškatulkovat minulé a přítomné, prožité a nové, potřeba hledat pravidelnosti, učit se a získávat zkušenosti, nalézat řešení.
3. **Potřeba specifického sociálního objektu:** potřeba objektu, jenž se stává reprezentantem a zástupcem celého světa. S tímto objektem si dítě utváří specifické, stabilní pouto.
4. **Potřeba osobně-sociálního významu:** neboli potřeba nezávislosti a sebe naplnění. Dítě poznává, že může řadu činností vykonávat samostatně a nezávisle, což dává podnět ke vzniku autonomního jednání. Dítě se snaží vytvořit si osobní vztah se světem a zároveň do tohoto vztahu vstoupit.

V mnoha naplnění těchto potřeb hraje důležitou roli matka dítěte. Matka zde vystupuje jako sociální objekt, jako původce interakce s prostředím. Matka má v životě dítěte nezastupitelnou roli. Právě matka je klíčová osoba pro dítě, nepřítomnost matky tedy může značně narušit psychický vývoj dítěte, zvláště v raném stadiu vývoje, ale také jeho celkové budoucí fungování v životě. (Langmeier, Matějček 1974, s. 281-288)

1.2.3. Psychická deprivace dítěte vyrůstajícího v rodině

S psychickou deprivací dítěte se však jedinec nemusí nutně setkat pouze ve spojení s ústavní výchovou. Naopak není ojedinělé, že k psychické deprivaci dochází i v rodinách. Abychom mohli zaznamenat rozdíly mezi psychickou deprivací dětí vychovávaných v ústavech a v rodinách, krátce vám nastíním příčiny psychické deprivace dítěte vyrůstajícího v rodině. I v rodinném prostředí může být dítě ohroženo jak na výchově, tak na životě. Tato skutečnost se však často odehrává doma za zavřenými dveřmi, v kruhu „nejbližších“, proto je často méně nápadná, může však být o to více nebezpečná. V dřívější době bylo bezhlavě šířeno heslo: „*Lepší špatná rodina než nejlepší ústav!*“, možná právě proto zůstávaly děti za každou cenu v těchto

špatně fungujících rodinách. Paradox ovšem je, že u takto psychicky deprivovaných dětí, které postrádaly potřebné zázemí ve vlastní rodině, se situace začíná zlepšovat až právě po přemístění do ústavní výchovy. (Langmeier, Matějček 1974, 136-137).

Jak je tedy možné, že dítě strádá v rodině, kde je s onou klíčovou osobou v blízkém kontaktu? V prostředí, které by pro něj mělo představovat nejbezpečnější místo? Může se tak stát za určitých podmínek, například (Langmeier, Matějček 138-139):

- v případě velmi početné rodiny bez otce,
- dítě může trpět psychickou separací od matky, ačkoliv je matka fyzicky blízko,
- nepřiměřeným vztahem matky k dítěti. Takový vztah se může projevit jak nadměrnou, tak extrémně nedostatečnou péčí a starostlivostí o dítě.

Psychickou deprivaci dítěte v rodině tedy můžeme dle autorů Langmeiera a Matějčka rozdělit do dvou skupin. V první skupině nacházíme deprivaci způsobenou nedostatkem sociálně emočních podnětů potřebných pro zdravý vývoj dítěte. V druhé skupině se sice s těmito podněty setkáváme, avšak jsou dítěti nepřístupné, a to z důvodu vnitřní psychické bariéry.

Ačkoliv se zpočátku tedy mohlo zdát, že psychická deprivace je výlučnou záležitostí pouze ústavní výchovy, ujistili jsme se, že tomu tak není. Rozhodně tedy nelze tvrdit, že dětské domovy a jiná ústavní zařízení jsou zbytečná a nepotřebná. Dětské domovy mohou představovat záchranu právě pro ty děti, které se v rodinách neseťkávají se stabilním prostředím a stabilními vztahovými vazbami. Avšak skutečnost, že výchova v rodině a výchova v ústavu je zcela odlišná, je neměnná. Jarmila Koluchová (1992, s. 37-38) uvádí, jak konkrétně ovlivňuje dětský domov psychický vývoj dítěte:

- V ústavní výchově je dítěti odebrána možnost vytvořit si hluboký citový vztah k jedné osobě (obvykle k matce). Ačkoliv je dítěti do 3 let poskytnutá individuální péče sestry „tety“, může tato záležitost dítě ještě více frustrovat, neboť čím hlubší vztah si dítě k sestře vytvoří, tím negativněji poté prožívá následné odloučení. V pozdějším věku dítě také může pociťovat absenci malé primární skupiny, která bývá zastoupena právě rodinou.

- Jelikož většina dětí vystřídá více ústavních zařízení, projevuje se tzv. separační úzkost. Takto časté změny prostředí narušují psychický vývoj a socializaci dítěte, a to zejména z neustálého přerušování a navazování nových vazeb a pro neustálou změnu prostředí. Tyto časté změny v životě dítěte mohou vyvolat řadu potíží, neurotické projevy, depresivní rozlady, poruchy chování až apatickou otupělost.
- V raném věku dítě postrádá citové a sociální podněty. Takto malým dětem také chybí jakékoliv modely vztahů v rodině a v širší společnosti, nemají dostatek příležitostí k osobní zodpovědnosti. Tato nedostatečná míra zodpovědnosti a anonymity pak často vede k selhání v období socializace a osamostatnění se.
- Hlavní nedostatek autorka spatřuje v brzkém ukončení výchovného působení a sociální ochrany dětských domovů. Děje se tak často po ukončení základní školy, tedy ve velmi zranitelném období dítěte. Ačkoliv má dítě možnost zůstat v ústavu do 18 (popř. 19) let, ani tento věk ještě dítě dostatečně neuschopňuje uvědomit si tíhu života a osamělosti bez rodiny.

Ani tak ovšem nelze jednoznačně tvrdit, že rodinné prostředí je pro dítě nejlepší volba. Radka Janebová, odborná asistentka Ústavu sociální práce Univerzity Hradec Králové, v článku v časopisu Sociální práce/Sociální práca (2011, s. 18) ze své praxe uvádí, že skončí-li dítě v ústavní péči, nemusí to vždy znamenat selhání ze strany pracovníka. Někdy i tento výsledek může být pro dítě nejvýhodnější řešení. Neboť i přes veškerou snahu udržet dítě v jeho přirozeném prostředí, tedy rodině, záleží vždy na snaze, motivaci a zodpovědnosti rodiče dítěte vůči celé situaci.

1.3. Odchod dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči do samostatného života

Je zřejmé, že každé dítě v průběhu dospívání odchází z domova a začíná si vytvářet domov vlastní, samostatný. Pokud však dítě odchází do samostatného života z náhradní výchovné péče, může se stát, že na tento odchod není dostatečně připraveno. V mnoha dětských domovech na tuto samostatnou cestu připravují mladé dospělé již v období života v domově. Lehká (2010, s. 57) ve svém výzkumu popisuje, že tato příprava probíhá již od zhruba 15 let. Pracovníci se na život po opuštění dětského domova snaží děti připravovat různými způsoby. Některé domovy zřizují pro své

uživatele tzv. startovací byty. Děti se o sebe v těchto zařízeních starají převážně samy, avšak ulehčením tohoto pobytu pro ně je skutečnost, že se kdykoliv mohou obrátit pro radu na vychovatele v dětském domově.

Lehká dále uvádí, že se pracovníci snaží svým „bývalým uživatelům“ vždy pomoci. Ve skutečnosti se však nejedná o bývalé uživatele, ale o děti, kteří jsou v období krátce před opuštěním dětského domova. Pracovníci se vždy snaží těmto uživatelům pomoci zajistit bydlení, ale i práci.

Na zvládání sebe-obslužných činností, které zahrnují domácí činnosti, jako jsou uklízení, praní prádla, žehlení, vaření, umývání nádobí, aj. jsou děti připravovány již v rámci pobytu v dětském domově. V dětských domovech jsou často určovány služby, ve kterých se děti střídají v péči o pořádek v kuchyni, koupelně, v obývacím pokoji, či v jiných společenských místnostech, dále se střídají třeba v praní prádla. Mimo to jsou děti povinny udržovat pořádek ve vlastních pokojích a ve svých osobních věcech. Veškeré tyto činnosti připravují děti na budoucí samostatný život. (Weidermannová 2013, s. 73)

1.3.1. Dům na půl cesty

Vedle pomoci ze strany dětského domova existují i sociální služby, jež mladistvým tento odchod a následnou socializaci usnadňují. Mezi takovou službu řadíme dům na půl cesty. Matoušek (2007, s. 102) ji charakterizuje jako službu poskytující ubytování, podporu při hledání zaměstnání, ale také nového okruhu blízkých osob. Bližší charakteristiku uvádí Plch (2003, 10-14) v článku v časopise Sociální práce/Sociální práca. Dům na půl cesty zde popisuje jako možnost přechodného pobytu pro dívky a chlapce, kteří v určitém věku opouští dětské domovy, výchovné ústavy nebo pěstounské rodiny. Tento zlomový bod jejich života nastává po ukončení střední školy, tedy v 18 letech. Tito mladí, často lidé nepřipravení na život, se musí najednou umět postarat sami o sebe, naučit se postavit životu se všemi jeho složitostmi. To se týká hledání bydlení, hledání zaměstnání, hospodaření s penězi, ale také praní a vaření. Osamostatňují se, a přebírají tak plnou odpovědnost za svůj život. Dům na půl cesty ale neslouží k péči o mladistvé, není to pokračování dětského domova. Tato služba je chápána jako odrazový můstek, jako usnadnění startu do nového života.

Domy na půl cesty vznikaly v České republice v rámci Záchrané sociální sítě jako druh služby sociální prevence. (Matoušek, Koldinská 2007 s. 44)

Nyní vám krátce představím konkrétní zařízení dům na půl cesty, s nimiž ve své práci spolupracuji. Tyto domy na půl cesty jsem vybrala z důvodu dostupnosti při spolupráci s respondenty.

1.3.1.1. Dům na půl cesty Olomouc

„Posláním služby Dům na půl cesty je umožnit mladým lidem bez vlastního zázemí bydlet v prostředí, kde mohou s naší pomocí získat a rozvíjet dovednosti, potřebné pro samostatný život, a díky tomu zlepšit svoji životní situaci.“⁴

Služba Dům na půl cesty Olomouc se nachází v Sokolské ulici, v nejvyšším patře domu, umístěného nedaleko centra města. Svoji působností spadá pod Diakonii Českobratrské evangelické církve⁵ se střediskem v Sobotíně. Tato organizace poskytuje pomoc a sociální služby těm lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci. Mimo pomoci mladým prostřednictvím služby Dům na půl cesty, poskytuje tato organizace také pomoc seniorům.

Konkrétní služba Dům na půl cesty je realizována ve městě Olomouc a Jeseník. Tato služba je poskytována mladým lidem ve věku 18-26 let, kteří nemají možnost žít ve stabilizovaném zázemí, a to z důvodu narušených rodinných vztahů, domácího násilí, ztráty bydlení aj. Tito lidé vyžadují zejména podporu a pomoc v jednotlivých životních oblastech. Cílem služby Dům na půl cesty je především naučit klienta:

- uplatňovat svá práva,
  - jednat s úřady,
  - udržovat svoji domácnost a samostatně se o ni postarat,
  - hospodařit se svým měsíčním příjmem,
  - využívat dostupné služby,
- a dále:
- hledat si práci a získávat pracovní návyky,
  - motivovat ke vzdělání a zvyšování své kvalifikace,
  - napomáhat k vytváření a udržení rodinných vztahů a vazeb, ale také vztahů se sociálním prostředím,

---

⁴ Dostupné z internetových stránek Diakonie Sobotín: <http://www.diakoniecce-sobotin.cz/>

⁵ Dostupné tamtéž

- poskytovat informace ohledně péče o svoji osobu a zdraví, ale také samostatného bydlení,
- vést k aktivnímu trávení volného času.

Pracovníci k jednotlivým klientům přistupují individuálně, snaží se vždy společně najít co nejvhodnější řešení klientovi situace a v rámci efektivní změny přenáší zodpovědnost klienta na sebe samého.

V olomouckém Domu na půl cesty mají uživatelé k dispozici dvě bytové jednotky. V každé bytové jednotce mají jednotliví uživatelé zajištěný svůj vlastní pokoj, o kuchyň a sociální zařízení se dělí s ostatními spolubydlicími v bytě. V průběhu výzkumu službu využívalo celkem 9 klientů.

1.3.1.2. Pod křídly: Dům na půl cesty Valašské Meziříčí

„Svou činností se občanské sdružení Pod křídly zaměřuje a pomáhá mladým lidem, kteří po dovršení 18 let odcházejí z dětských domovů, výchovných ústavů, pěstounských a sociálně slabých rodin, do samostatného života. Občanské sdružení Pod křídly jim nabízí nejen bytové zázemí, ale také veškerou pomoc a podporu jak při vyřízení různých dokumentů, tak při nalezení práce, při hospodaření s penězi, při oddlužení se, spořené, ale také při obsluze pračky nebo vaření.“⁶

Občanské sdružení Pod křídly⁷ vzniklo v červnu roku 2000 za účelem pomoci a podpory mladých lidí, jež odcházejí do samostatného života, avšak nemají k tomuto přechodu zajištěné potřebné zázemí. Svou činností se toto občanské sdružení zaměřuje jednak na provozování Domů na půli cesty, ale také na realizaci projektu Občanské poradny.

Posláním Domu na půl cesty Pod křídly je především pomoc a podpora mladým dospělým ve věku 18-26 let, kteří po dovršení 18 let opouštějí dětské domovy, výchovné ústavy, pěstounské rodiny či sociálně slabé rodiny, a to za účelem osamostatnit se. Dům na půl cesty Pod křídly nabízí konkrétně tyto činnosti a služby:

⁶ Dostupné z internetových stránek Projektu Pod křídly: <http://www.podkridly.cz/>

⁷ Dostupné tamtéž

- poskytnutí ubytování,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv a osobních zájmů.

Při poskytování služby kladou pracovníci důraz především na zachování lidské důstojnosti, individuální přístup ke klientům, dále vedou uživatele k samostatnosti a vlastní odpovědnosti.

V současnosti projekt Pod křídly zahrnuje 7 Domů na půl cesty, s kapacitou více než 43 bytových jednotek.

2. EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části se zaměřím na kvalitativní výzkum, prováděný volným polostrukturovaným rozhovorem s vybranými respondenty. K vyhodnocení výsledků výzkumu jsem použila metodu případové studie, abych tak podrobněji porozuměla jednotlivým aspektům procesu socializace mladých dospělých.

2.1. Metodologie výzkumu

Jako výzkumnou metodu při psaní bakalářské práce jsem zvolila kvalitativní výzkum a případovou studii (kazuistiku). Podklady k jednotlivým kazuistikám jsem získala na základě rozhovorů s respondenty prováděných v rámci sběru dat.

Dle Hendla (s. 50-103) spočívá přednost kvalitativního výzkumu především v získání podrobného popisu a vhledu při zkoumání jedince a fenoménu, tedy získání hloubkového popisu jednotlivých případů. Kvalitativní výzkum pomocí případové studie se potom zaměřuje právě na podrobný popis a rozbor několika málo jednotlivých případů. V takové studii se snažíme podrobněji porozumět situaci jako celku, zabýváme se tedy jednotlivými vztahy a složitostmi případu v jejich celistvosti. Předpoklad případové studie tkví ve skutečnosti, že důkladným prozkoumáním jednotlivých případů snáze porozumíme ostatním případům.

2.1.1. Sběr dat

Ve svém výzkumu se věnuji konkrétně osobním případovým studiím, které jsou založené na informacích poskytnutých výhradně jednotlivými respondenty.

Ke sběru dat k jednotlivým případovým studiím jsem využila metodu kvalitativního dotazování. Jak uvádí Hendl (s. 164), je takový sběr dat založen především na naslouchání vyprávění, kladení otázek a získávání odpovědí. Kvalitativní dotazování jsem prováděla na základě rozhovoru pomocí návodu. Výhodu tohoto dotazování spatřuji především v možnosti přizpůsobit rozhovor dle situace, přičemž je stále udržováno zaměření rozhovoru. Před zahájením jednotlivých rozhovorů jsem stanovila několik otázek, připravených pro respondenty. Otázky jsou následující:

- I. Kde jste se dozvěděl/a o službách Domu na půl cesty?
- II. V jakém prostředí jste vyrůstal/a? (rodina, zařízení náhradní výchovné péče,...)

III. Jakou jste měl/a představu o samostatném životě? Jaká byla vaše očekávání od socializace v těchto oblastech:

- Bydlení
- Zaměstnání
- Finance
- Okruh lidí, mezi kterými jste se pohyboval/a

IV. Jak se vaše očekávání liší od reality?

V. Která oblast je pro vás v rámci osamostatnění se nejjednodušší, a která naopak nejnáročnější?

VI. V čem konkrétně vám nejvíce pomáhají služby domu na půl cesty?

Otázky jsem v průběhu jednotlivých rozhovorů přizpůsobovala jednotlivým respondentům dle situace a směru, kterým se rozhovor dále vyvíjel.

2.1.2. Výzkumný soubor

Mezi respondenty jsem zařadila mladistvé uživatele služby Dům na půl cesty Pod křídly ve Valašském Meziříčí a Dům na půl cesty v Olomouci. Dalším kritériem výběru bylo, aby respondenti pocházeli ze zařízení náhradní ústavní výchovy. Do výzkumného vzorku jsem zařadila celkem 5 respondentů, 3 chlapce a 2 dívky. Respondenti jsou věkově v rozmezí mezi 18-26 lety. Respondentů jsem se dotazovala vždy na základě předchozí domluvy, která probíhala prostřednictvím sociálních pracovníků jednotlivých organizací, a to v jejich současném přirozeném prostředí – tedy v zařízeních domů na půl cesty. Respondenti vždy poskytli souhlas k nahrávání a zaznamenávání rozhovoru, dále byli vždy informováni o zaměření výzkumu a byla jim zaručena anonymita. Veškeré nahrané rozhovory na diktafon jsem poté doslovně přepsala do literárního opisu a z těchto textů jsem následně zpracovala jednotlivé kazuistiky. Tyto kazuistiky jsem rozdělila na pohled do minulosti respondenta, tedy jeho rodinné zázemí a prostředí, odkud pochází, dále obavy a očekávání v rámci socializace do běžného života z dob, kdy měl ještě tuto část života před sebou. Jsou to tedy názory z dob, kdy respondenti ještě bydleli v dětském domově či jiném zařízení, ale jsou interpretovány již v současnosti. Druhou část kazuistiky jsem věnovala současnému stavu respondentů, tedy konkrétnímu zvládnutí procesu socializace a případným plánům do budoucna.

2.1.3. Respondenti

Skupinu respondentů tvoří 3 chlapci a 2 dívky. 2 respondenti byli vybráni z Domu na půl cesty v Olomouci, ostatní 3 patřili v době výzkumu mezi uživatele Domu na půl cesty Pod křídly, ve Valašském Meziříčí. Jelikož byla respondentům v rámci výzkumu zaručena anonymita, uvádím místo jejich jmen pouze vybraná písmena, jakožto jejich označení.

Respondentka A.

S respondentkou jsem se sešla v jejím pokoji v zařízení Domu na půl cesty. Pokoj působil urovnaně, zabydleně tak na půl. Respondentka jej obývala od začátku svého pobytu v zařízení, tedy zhruba půl roku. Respondentka A. neměla problém o věcech hovořit otevřeně, některá témata sama spontánně rozvíjela, o jiných se zmínila jen zběžně. Respondentka A. je v současnosti uživatelkou Domu na půli cesty v Olomouci. Tato 25 letá dívka působí velmi vyrovnaným dojmem. Původem pochází respondentka z Brna, doposud však žila mimo své rodné město také v Hranicích na Moravě, v Praze, ve Valašském Meziříčí a nyní v Olomouci. Respondentka má sestru, která žije v současné době v Anglii a během rozhovoru se zmínila i o možnosti odjet za sestrou. Možná i díky tomu, že si respondentka prošla tolika místy, budí dojem, že se ve světě jen tak neztratí. Velkou roli v tomto životním postoji a odhodlání zcela jistě sehrávají i tragické události, kterými si respondentka A. musela projít.

Minulost a rodinné zázemí: Do Domu na půl cesty v Olomouci nepřišla přímo z výchovného zařízení, ale paradoxně se zde ocitla poté, co opustila Dům na půl cesty ve Valašském Meziříčí. Do Olomouce z Valašského Meziříčí přišla se svými dvěma přáteli, taktéž uživateli Domu na půli cesty ve Valašském Meziříčí, v současnosti v Olomouci. Než se stala uživatelkou této služby, prošla si respondentka A. diagnostickým ústavem a ubytovnou. V diagnostickém ústavu sice pobyla krátkou dobu, ale už tohle byl pro ni první krok k samostatnosti. Respondentka se zde naučila především více se spolehnout na sebe, ale také naučit se vycházet v kolektivu. Sama o sobě prohlašuje, že byla dříve rozmazlené dítě, často „*darebačila*“ a ani v pozdějším věku si neuvědomovala svoji odpovědnost. I přesto se z diagnostického zařízení vrátila zpět domů. Jako další zlomový okamžik, který ovlivnil její život, ale také její osobnost, bylo náhlé zhoršení stavu nemocné matky: „*Z diagnostického ústavu jsem se vrátila*

k mámě., máma byla vlastně nemocná, měla tu roztroušenou sklerózu...pak jsem se vlastně vrátila z práce tenkrát a máma byla ochrnutá od hlavy k patě...“ Respondentka popisuje, že právě kvůli této události začala vést jiný, odpovědnější život. Prvním krokem bylo osamostatnit se: *„Takže mně to vlastně hodně pomohlo, když ta máma...ne, že bych jí to přála...ale když ochrnula, tak mi to hodně pomohlo v tomhle.“* Respondentka A. se již nemohla spoléhat na druhé, jak tomu bylo doposud. V diagnostickém ústavu se o ni starali vychovatelé, doma zase máma. Po této události se však role obrátily, a respondentka A. se nějaký čas musela starat o svoji mámu. A sice do té doby, dokud se neuvolnilo místo v domově důchodců. Respondentka A. tento zlom nevezala jako tragickou událost, nenechala se sledem situací pohltit a naopak náhlé osamostatnění se považuje za životní lekci: *„Já jsem byla takový rozmazlený dítě, tak je to škola života pro mě. Mě už ale hodně poučil i ten diagnostický ústav.“* Druhou tragickou událost, která ji v životě potkala, už tak „pozitivním“ pohledem neviděla. Stalo se to krátce poté, co byla matka umístěna do domova důchodců. Bratr respondentky A. odjel na dovolenou, kde tragicky zahynul. Toto období bylo pro respondentku A. velice těžké a bolestivé: *„Pro mě není nic tak těžký zvládnout. Pro mě bylo nejtěžší období, když jsme přišli o bratra, ale jinak teď už v pohodě.“* Právě tato událost ji dovedla až do Domu na půl cesty: *„...bratr umřel, tak jsme vyhledali psychologa a pan psycholog mě dal kontakt na sociální pracovníci Domu na půl cesty a tak mě dostal na Dům na půl cesty do Valašského Meziříčí.“*

Současnost a plány do budoucna: V současné době respondentka A. žije v Domu na půl cesty v Olomouci. Za Dům na půl cesty ve Valašském Meziříčí jej vyměnila především proto, že je ve větším městě více pracovních příležitostí. Práci totiž momentálně shání, je registrovaná na Úřadu práce. A to i přesto, že se chystá studovat. Ráda by zvládala obojí současně. V dalším školním roce by ráda nastoupila na dálkový pětiletý obor na *„podnikání na praktik“*. Dálkový zejména proto, aby nemusela platit zdravotní a sociální pojištění. Dopláčet však bude i tak, neboť je to soukromá škola. S financemi ale respondentka A. problém nemá, měsíční příjem si dokáže bez větších obtíží rozplánovat. Hospodařit s penězi se naučila už doma: *„Nakoupím si jídlo, část si odložím. Odkládáme si k pracovníkům, když potřebujeme pro jistotu, takže úplně v pohodě.“* Odložení peněz je dobrovolné. Respondentce A. finančně vypomáhá i sestra, která žije v Anglii a v případě potřeby jí posílá peníze. Respondentka A. nevyklučuje

možnost, že by se za ní v budoucnu přestěhovala. Menší problémy má ale respondentka A. v oblasti dluhů. Sama uvádí, že otázka dluhů je jedna z věcí, ve které jí pracovníci Domu na půl cesty nejvíce pomohli. Respondentka je v exekučním řízení, společně však pracují na tom, aby dostala oddlužení a byl jí vyhlášen bankrot. S tímto nápadem přišla respondentka A. sama. Původně o něm někde něco slyšela, předložila jej pracovníkům, a ti se řešení situace ujali. S pracovníky má dobrý vztah. Oceňuje konzultace, které jsou uživatelům k dispozici. Také když si s něčím neví rady, může se obrátit na pracovníky. V současnosti jí také nejvíce pomáhají v oblasti hledání práce. I přes ochotu pomoci se pracovníci snaží vést uživatele k vlastní odpovědnosti a samostatnosti: „...oni s námi hodně konzultují, snaží se najít tu práci, vytisknou nám vždycky, když něco najdou a my tam zavoláme nebo podáme životopisy a čekáme vlastně, jestli se nám ozvou.“ Co se týče příjmů, jelikož je respondentka A. nyní bez práce, tak pobírá pouze sociální dávky z Úřadu práce, konkrétně dávky hmotné nouze a příspěvek na bydlení. V tomto příspěvku vidí velkou výhodu, protože díky tomu nemusí doplácet na bydlení z vlastních peněz. Celkově je respondentka A. v zařízení spokojená. Běžné domácí práce jako praní, uklízení a vaření jí nedělají problém. Na samostatné bydlení se v minulosti nijak zvlášť nepřipravovala, vše přicházelo, jak sama uvádí „tak nějak průběžně“. O vaření se navíc dělí s dalšími dvěma uživatelkami, takže se střídají jak ve vaření, tak v nákupu potravin, čímž si ušetří nejen práci, ale také finance. Jinak se o sebe v zařízení každý stará sám. Z Domu na půl cesty se respondentka A. nijak nehrne, líbí se jí zde, a kdyby mohla, zůstala by zde dalších 5 let, tedy po celou dobu studia. To však nebude možné, neboť co se týče délky pobytu a věkového omezení, studenti jsou v zařízení zohledňováni pouze při denním studiu. Respondentka A. má tedy v plánu po vypršení roční smlouvy požádat o půlroční prodloužení smlouvy z důvodu nástupu do školy. Během této doby by si ráda sehnala práci, aby poté mohla využít nabídky organizace Červený kříž, která nabízí vycházejícím uživatelům byt o velikosti 1+1, což jim velmi usnadňuje následný proces úplné socializace a osamostatnění se. Změn se respondentka A. nebojí, ani skutečnosti, že bude bydlet úplně sama. Naopak se na tuto změnu i z jistého pohledu těší.

Shrnutí: Z rozhovoru s respondentkou A. se mi zdálo, že pro ni celkový proces socializace není nijak náročnou událostí. V životě si prošla těžkými událostmi, které ji poznamenali, ale také ji přiměli vzít život do vlastních rukou. Věci bere tak jak jsou,

což vidím i ve skutečnosti, že se příliš nezmiňovala o minulosti, ale mluvila o kamarádech, které potkala v současnosti během krátké doby v Olomouci, o tom, co všechno zde může dělat a co ji čeká. Respondentka je velmi akční s mnoha zájmy, podle mého názoru je také cílevědomá, neboť o kombinaci školy s prací mluvila se zájmem jako o příležitosti, která ji může opět posunout někam dál. Sama si uvědomuje, jak se v průběhu dospívání měnily její životní priority a hodnoty, že se vlivem okolností naučila více si vážit příležitostí a sebe samotné. Ačkoliv je spokojená v situaci, ve které se nachází, těší se na další krok životem, a sice na úplně osamostatnění se.

Respondent B.

S respondentem B. jsem se sešla opět v zařízení Domu na půl cesty v Olomouci. Respondent B. je vysoký mladý muž, ve věku 23 let, který má zřejmě rád věci pod kontrolou. Ihned po příchodu do pokoje se mě ptal, odkud jsem, k čemu rozhovor bude sloužit a co poté s výsledky udělám. Vysvětlila jsem mu celou situaci a připomenula, že rozhovor je dobrovolný. Proti rozhovoru respondent nic nenamítal. Během rozhovoru byl respondent B. velice sdílný, a ačkoliv využíval službu Domu na půl cesty vcelku krátkou dobu, zhruba 3 měsíce, měl velmi dobré znalosti ohledně veškerých organizačních záležitostí a chodu zařízení. Celkově na mě působil dojmem, že je rád, když má o věcech přehled a zodpovědně si zjišťuje veškeré informace. Během svého života prošel respondent B. mnohými zařízeními a ubytovny, až se dostal skrze svoji kamarádku zde, do Domu na půl cesty v Olomouci.

Minulost a rodinné zázemí: Respondent B. přišel do Domu na půl cesty na doporučení kamarádky, která již byla delší dobu uživatelkou této služby. Vlastně tato kamarádka mu celý pobyt domluvila a zařídila: „*Měl jsem nějaké problémy a tak jsem se domluvil s X., že bych bydlel tady. Tak se zeptala pracovníka, jestli mě tady nevezme, a vzal.*“ Pracovníci pomáhali respondentovi nejvíce právě v začátcích, a sice především s dokumentací při přemístění z předchozí ubytovny. Předchozí ubytování respondenta bylo na ubytovně pro muže, kde však pobýval jen krátkou dobu. Předtím si ale prošel mnohými zařízeními: „*...od 9 let jsem prostě procestoval dětské domovy, nápravná zařízení, diagnostické ústavy, potom jsem byl v pastáku no a teď jsem tady*“. O minulosti, kdy vyrůstal v rodině, se moc vybavovat nechce. Podle vyprávění jsou vzpomínky na rodinu spíše negativní: „*...já už od té rodiny, kde mě vychovávali,*

a kde mě prostě zanedbávali, tak já už jsem chtěl co nejdřív odejít.“ O konkrétních projevech zanedbávání se respondent B. nezmiňuje. Uvádí však, že o tom, jaké to bude, až odejde od rodiny, která jej v dětství na přechodnou dobu umístila do dětského domova, vůbec nepřemýšlel. Jediné, na co se těšil, bylo, až bude konečně žít sám a nebude se zodpovídat osobám, které mu měli být v životě nejbližší, avšak které mu nedokázali vytvořit příjemné rodinné zázemí pro život. Nechtěl být dále závislý na osobách, které se o něj nedokázali postarat. Proto odešel hned, jak to podle něj bylo možné, tedy po dovršení 15 let. Po odchodu z domu přespával nějaký čas u kamarádů či u babičky, v té době také pracoval. Ačkoliv se většinou jednalo o krátkodobé brigády či práce na černo, alespoň se respondent živil sám, což pro něj dle jeho vlastních slov bylo velmi vyhovující. V období, kdy byl delší dobu bez práce, se ocitl v nápravném zařízení. Možná to bylo způsobeno ztrátou určitého životního řádu, což narušilo jeho běžné fungování. Odtud potom odešel na krátkou dobu na ubytovnu, ze které se dostal zde do zařízení Domu na půl cesty.

Současnost a plány do budoucna: Nyní tedy respondent B. žije v Domu na půl cesty v Olomouci. Ve srovnání s ostatními zařízeními vnímá respondent toto bydlení jako prozatím nejlepší možnost. Pracovníci jsou dle jeho slov vstřícní a vždy ochotni pomoci: *„Prostě se vším nám tady pomáhají, ohledně co se týká najít si práci, brigádu, škola, sociální dávky, úřad práce a tak.*“ Respondenta dokonce motivovali k nástupu do školy, kterou navštěvuje od září se svojí kamarádkou. Jedná se o denní studium oboru kuchař-číšník na střední hotelové škole. Škola mu nedělá problém, jakmile se respondent pro něco nadchne a je motivovaný, nemá problém věci dokončit. Co se týče přátel z minulosti, s nimi se již v současné době nestýká. V minulosti má pár lidí, se kterými uchovává kontakt prostřednictvím sociálních sítí, ale jejich společnost prozatím nevyhledává. Podle vlastních slov je momentálně rád, že je na místě, na kterém se nachází. To souvisí i s pohledem do budoucna. Respondent B. se na jednu stranu těší, až se bude moci jednoho dne zcela osamostatnit. Avšak v současnosti je rád, že zde může ještě tři roky pobývat a zároveň při pobytu i studovat. Tato skutečnost mu vyhovuje i finančně. Neboť z rozhovoru jsem se dozvěděla, že v případě studia je uživatelé pobyt hrazen sociálními dávkami. Finance jsou celkově oblast, ve které se respondent B. cítí značně nejistý: *„Peníze mi prostě dělají problém, od té doby, co se starám sám, tak to je pro mě hodně rizikový.*“ Respondent B. uvádí, že ačkoliv s touto

problémovou oblastí pracovníky zařízení seznámil, dodržet slovo, na kterém se vždy během měsíce domluví, mu dělá potíže. Raději, než aby se např. nechal finančně založit či si nechal vypomoci od kamarádů ze zařízení, přečká poslední dny měsíce s minimální finanční rezervou. Řídí se totiž heslem, že se snadno půjčuje, ale těžko vrací. To jen potvrzuje mé odhady o respondentovi, že se jedná o zodpovědného člověka. Režim v zařízení je podle slov respondenta vcelku volný. Celkově svůj pobyt zde nevnímá jako náhradu zařízení, kde se o něj starají pečovatelé. Naopak bere Dům na půl cesty jako náhradu bydlení. Do 14h musí vyhovět pracovníkům, tedy dodržovat určité povinnosti, mezi které patří např. chodit do školy či do zaměstnání, poté si uživatelé mohou dělat věci dle svého výběru. O své budoucnosti respondent zatím moc nepřemýšlí, prozatím má v plánu zde zůstat, dokud nedokončí školu. Respondent je v zařízení velmi spokojený a větší změnu zatím neplánuje.

Shrnutí: Respondent B. na mě zprvu působil jako spíše nesmělý člověk, při delším povídání se ale rozmluvil a aktivně se do rozhovoru zapojil. Je to člověk, který se nerad zaobírá minulostí a naopak se nebojí životních změn a výzev. O své minulosti hovořil bez problému, čemu se ale vyhýbal, bylo téma rodiny. O ostatních záležitostech a zkušenostech mluvil upřímně, otevřeně, výstižně a k věci. Během rozhovoru bylo vidět, že je opravdu rád, že dostal příležitost bydlet v Domě na půl cesty. Protože přišel z dalekého města a ocitl se tak odříznutý od svých přátel, bere tento pobyt jako možnost nového začátku v životě. Svě životní priority má srovnané, nejprve chce dokončit školu a poté si najít práci. Nerad je na někom závislý, což podle mého názoru vyplývá především ze zklamání v rodině. Je tedy vděčný, že mu služba nabízí možnost postarat se sám o sebe, avšak s využitím odborných znalostí a prostředků ze strany pracovníků.

Respondent C.

Respondent C. je uživatel Domu na půl cesty Pod Křídly ve Valašském Meziříčí. Službu užívá necelý rok. Ocitl se zde poté, co se rozešel s přítelkyní a neměl kde bydlet. Je mu 23 let, téměř celé dětství prožil v dětském domově ve Vizovicích. Respondent má dvouletého syna, kterému se věnuje ve svém volném čase. Volného času má momentálně dost, neboť v současnosti je nezaměstnaný a hledá si práci. S respondentem jsem se sešla v kanceláři Domu na půl cesty Pod křídly. Respondent C.

na mě působil spíše plachým dojmem, na otázky odpovídal bez větších obtíží, avšak jeho odpovědi byly většinou krátké a stručné.

Minulost a rodinné zázemí: Respondent přišel do Domu na půl cesty z Dětského domova ve Vizovicích. Mezitím, co odešel z domova a přišel do Domu na půl cesty, bydlel krátce s bývalou přítelkyní, se kterou má dvouletého syna, a který v současnosti žije s matkou. Svůj příchod do zařízení odůvodňuje slovy, že: „... *jsem měl špatnou chvíli, neměl jsem kde být...*“. Proto tedy poslal žádost do Domu na půl cesty Pod křídly, kde respondenta ubytovali. O možnosti obrátit se na tuto službu se dozvěděl od kamarádů, kteří tuto službu také využívali. Na období v dětském domově vzpomíná rád: „*Já vám to řeknu takhle, to, co sem tam prožil, bych asi jinde neměl.*“ Svoji odpovědi na otázku, jaké to bylo vyrůstat v dětském domově, mě upřímně řečeno celkem překvapil. Rozbil tak mé předsudky, že děti z dětského domova se těší na chvíli, kdy se osamostatní a vymaní se tak z dozoru vychovatelů. Svoji odpověď dále rozvádí popisem od příjemného kolektivu, který s dětmi v dětském domově tvořily, přes pečující vychovatele, až po zážitky, výlety a akce, se kterými se v domově setkal. I přes hezké vzpomínky se ale na samostatný život těšil. Chtěl zkusit zase něco nového a posunout se dál. Odchodu z domova se trochu obával předem a celkové osamostatnění se pro něj byla těžká záležitost. Musel opustit známé prostředí, ale i lidi, se kterými vyrůstal, a kteří se pro něj stali jeho rodinou. Odchod tedy nesl vcelku těžce: „...*ocitl jsem se v jiném prostředí mezi neznámými lidma. To bylo nejtěžší. Trvalo to tak půl roku, než jsem se do toho dostal.*“ Tak popsuje své počátky samostatného života sám respondent. Náročné pro něj byly také věci spojené s chodem v domácnosti, tedy vaření, uklízení, aj. Ačkoliv byl na tyto činnosti zvyklý již z domova, bylo to jiné. Najednou byl na vše úplně sám. Vše se postupně naučil za chodu v podnájmu s přítelkyní. Nyní v Domu na půl cesty už mu tyto záležitosti nečiní žádný problém, pomoc v tomto směru tedy nepotřebuje. Se skutečností, že socializace do běžného samostatného života bude těžká, už tak nějak počítal. Jako velkou výhodu sám vnímá svoje dokončené vzdělání: „*Plus je třeba to, že jsem si školu dodělal už v domově. To je super.*“ Respondent C. tedy vlastní výuční list v oboru truhláře, což mu usnadňuje hledání práce. Díky vzdělání si také našel předchozí zaměstnání, o které ale bohužel přišel při snižování pracovních stavů.

Současnost a plány do budoucna: V současné době je tedy respondent C. nezaměstnaný. Práci si hledá a v brzké době si plánuje udělat řidičský průkaz, aby se tak pro něj rozšířili možnosti, kde práci najít. S hledáním práce respondentovi pomáhají i pracovníci, aktivně si ale také vyhledává inzeráty na internetu. Nyní je tedy registrován na Úřadu práce a pobírá sociální dávky. S pomocí od rodiny respondent nepočítá, stýká se s nimi velmi málo. Ačkoliv je v Domu na půl cesty respondent C. spokojený, bere pobyt zde spíše jako nutnost. V blízké době by si rád našel práci a podnájem a odešel bydlet opět do vlastního bydlení. Svoji budoucnost vidí ve Valašském Meziříčí. Dle respondentových slov není tak těžké najít si zde práci, je to tedy dostatečně velké město s dostatkem příležitostí, ale také jsou zde všichni respondentovi přátelé. Mezi mladými z dětského domova ve Vizovicích má stále několik přátel, avšak s nimi se v dnešní době už moc nestýká. To odůvodňuje tím, že je to jednak dlouho, co není ve Vizovicích a že přátelé má teď ve Valašském Meziříčí. Ačkoliv se na samostatný život těší, připouští možnost zůstat v Domu na půl cesty celé dva roky, na které je uzavřená smlouva.

Shrnutí: Rozhovor s respondentem C. byl krátký a stručný. Nepřišlo mi, že by tomu bylo z důvodu uzavřené povahy respondenta, jak jsem si na začátku setkání myslela. Postupem času jsem začala poznávat, že je to spíše flegmatický, ale přátelský člověk. Působil na mě také jako nekonfliktní osoba, která nemá problémy vycházet s ostatními. Během rozhovoru si nestěžoval ani na pracovníky, ani na spolu-uživatele. Naopak si zde vytvořil mezi uživateli i přátele, se kterými doufá, že se bude stýkat i nadále. Pobyt v Domu na půl cesty bere respondent jen jako přechodné období, od kterého se může „odšvihnout“ a pokračovat v životě dále.

Respondent D.

S respondentem D. jsem se setkala opět v kanceláři Domu na půl cesty Pod křídly. Respondent D. je sympatický mladík, ve věku 18 let, vyšší, sportovně stavěné postavy. Do Domu na půl cesty přišel na doporučení, předtím přebýval ve výchovném ústavu, kam se dostal po útěku z dětského domova. Respondent mluvil otevřeně, avšak během rozhovoru jsme narazili také na témata, o kterých se raději nechtěl bavit.

Minulost a rodinné zázemí: V zařízení Dům na půl cesty Pod křídly pobývá respondent D. necelý rok. Je mu 18 let, do své plnoletosti byl „v ochrance“ ve výchovném ústavu. Co udělal, a proč se do tohoto ústavu dostal, mi prozradit nechtěl. Svěřil se ale, že: „...to nebylo nic tak hrozného.“ Že byl v tzv. ochrance pro respondenta znamenalo, že by v případě útěku šel do výkonu trestu odnětí svobody. Nebylo by to pro něj poprvé, co by takhle nelegálně opustil zařízení nařízené výchovy. Již jednou utekl, a sice z dětského domova, kde pobýval necelý rok. Na pobyt v domově si nestěžoval, dostal se sem v 16 letech kvůli problémům v rodině. Důvod svého útěku ani pořádně nevěděl, nejspíš si jej racionálně nedokáže zdůvodnit ani sám pro sebe. Při odpovědi na otázku, proč to tedy udělal, bylo, že byl v té době moc mladý. Z vyprávění se domnívám, že to byla spíše zkratovitá chvíle, nějaký spontánní nápad. Ačkoliv svého útěku chvílemi litoval, s jistotou tvrdí, že vracet se zpět už ho později ani nenapadlo. Na svém útěku přebýval „všude možně“, což se po dotázání, jestli by to mohl konkretizovat, ukázalo, jako opravdu všude, kde to šlo. Často přebýval u kamarádů, byly však i dny, kdy neměl kde přespát a tak byl nucen zůstat na lavičce venku, v parku, na nádraží a podobných místech. Po roce a půl na svobodě respondenta vypátrala policie. Jelikož respondent D. v té době stále nebyl plnoletý, byla mu nařízena ochranná výchova. Zde musel vydržet do své plnoletosti, tedy do 18 let. Ačkoliv, kdyby chtěl, mohl by ve výchovném ústavu zůstat do 19 let. To pro respondenta nebyla nijak nepříjemná představa, v „pastřáku“ byl vcelku spokojený. Za velkou výhodu považoval skutečnost, že zde pobýval s lidmi stejné věkové kategorie: „Tady jsou spíš starší. Tam byla stejná věková skupina lidí, tak to bylo v pohodě.“ Co mu ovšem ve výchovném ústavu vyhovovalo méně, byl nedostatek volného režimu a chování některých pracovníků. Nakonec byl tedy rád, že měl v 18 letech možnost odejít a částečně se tak osamostatnit. Po odchodu nevěděl, co bude dál dělat, ve výchovném ústavu se svou vlastní budoucností příliš nezabýval. Jedna z možností byla odejít zpět k rodině, čímž ovšem nemyslel vrátit se domů: „Domů bych se nevrátil, rodina je pro mě třeba babička. I když jsem ji už dlouho neviděl.“ Nakonec ale dostal doporučení od kamarádů, kteří byli v té době uživatelé Domu na půl cesty ve Valašském Meziříčí, že by mu to v zařízení mohlo také vyhovovat. Respondent D. tedy využil šance a stal se tak uživatelem služby Domu na půl cesty.

Současnost a plány do budoucna: V současnosti je tedy respondent D. uživatel služby Dům na půl cesty Pod křídly ve Valašském Meziříčí. Je zde spokojený, oceňuje především přístup pracovníků, kteří jsou kdykoliv k dispozici v situaci, kdy si neví rady nebo potřebuje pomoc. Nejvíce mu prý pracovníci pomohli při hledání práce. Do Domu na půl cesty totiž respondent nastoupil s nedokončeným vzděláním v oboru kuchaře, nezaměstnaný, registrovaný na Úřadu práce. Pracovníci mu pomohli najít si zaměstnání ve skladu. Tuto práci vykonává skoro rok, a zatím se mu jeví jako vcelku perspektivní zaměstnání, ve kterém by rád zůstal. Jelikož je respondent zaměstnaný, žádné dávky z Úřadu práce tedy nyní nepobírá a pobyt si hradí sám. To mu ale nedělá problém, peníze si prý umí rozpočítat na celý měsíc a z dob, kdy byl na útěku, se podle vlastních slov naučil žít docela skromně. V zařízení mu také vyhovují pravidla, má zde dostatek volnosti, za což je prý velmi vděčný. Pravidla tu podle jeho slov nejsou nijak přísná: *„Pravidla jen nějaký normální, třeba zákaz alkoholu a noční klid na baráku. Ale to je v klidu.“* Je rád, že tu má i pár známých z dřívější doby. Přátele má ale i mezi dětmi z výchovného ústavu, s některými udržuje kontakt i nadále. Co se týče veškerých domácích prací, jako je uklízení, praní, vaření a podobně, vše zvládá bez problémů. Tyto sebeobslužné činnosti zná již z dětského domova, kde často pomáhali vychovatelům. Ačkoliv se musí starat o celý byt, ve kterém je pokoj, kuchyň a koupelna, a jenž má k dispozici v rámci služby Domu na půl cesty Pod křídly, pociťuje velkou výhodu v tom, že má na vše svůj klid, nikdo ho nepohání a nespěchá na něj. Na vše má tedy dostatek času. Osamostatnění se pro respondenta tedy nepředstavovalo tak velkou výzvu. Naopak náročné pro něj byla socializace do běžného života. Pro respondenta D. bylo asi nejtěžší vrátit se do života a zvykat si opět na úplně jiný, volnější režim. V zařízení mu to ale vyhovuje, pociťuje úlevu, že není veškerá zodpovědnost pouze na něm samotném. Do budoucna by si rád našel podnájem a udržel si současnou práci, co se týče dokončení studia, tak tuto cestu nechává prozatím otevřenou. Zatím se do studování nijak nehrne, ale nezavrhuje možnost, že by se do školy jednou vrátil.

Shrnutí: Rozhovor s respondentem D. byl přátelský, respondent je otevřená, společenská osoba. Z rozhovoru na mě působil dojmem, že se umí sám o sebe postarat, ale že je také rád, pokud má v životě nějakou jistotu, na kterou se může spolehnout. Jelikož tuto jistotu pro něj nepředstavuje rodina, v současnosti ji spatřuje ve službě Dům

na půl cesty. Se současnou situací v životě je spokojený, má vše, co potřebuje, tedy bydlení, zajištěný stály finanční příjem, kolem sebe své přátele a také pracovníky, na které se v případě nouze může obrátit.

Respondentka E.

Respondentka E. je uživatelka Domu na půl cesty ve Valašském Meziříčí. Už na první dojem na mne respondentka působila velice sympatickým dojmem. Je to pohledná, přátelská a otevřená mladá dívka. Do Domu na půl cesty přišla z dětského domova, a sice na doporučení sestry, která zde také nějakou dobu pobývala. Respondentka se během rozhovoru mimo jiné také zmiňuje, jak si pamatuje dům na půl cesty z vyprávění sestry, a jak jej vnímá sama ze svého pohledu. S respondentkou jsem se sešla v její bytové jednotce, která je umístěna v jiném Domě na půl cesty, než ve kterém sídlí kanceláře pracovníků.

Minulost a rodinné zázemí: Respondentka E. se do Domu na půl cesty dostala jednak z nouze, protože po odchodu z dětského domova neměla kam jít, ale také na doporučení sestry, které služba v rámci osamostatnění se velmi pomohla. Při odchodu z dětského domova je prý ale běžné, že dětem pracovníci doporučují využít služby dům na půl cesty. Respondentka službu využívá něco málo přes rok, během té doby se podle vlastních slov v bytě zabydlela a prozatím by asi za jiné prostředí neměnila. Chvíli uvažovala, že půjde bydlet s přítelem, ale jelikož se věci zkomplikovali, je nakonec ráda, že zde ještě nějakou dobu může zůstat. Předchozí místo pobytu respondentky je Dětský domov v Zašové. Zde pobývala 3 a půl roku. V dětském domově se jí líbilo, není nic, na co by si stěžovala. Většinu času prý byla stejně mimo zařízení: „...já jsem tam měla strašný volno, já byla na intru celý týden a o víkendu jsem byla celej víkend pryč, takže jsem tam vůbec nebyla“. O tom, jaké to bude, až dětský domov opustí, tedy moc nepřemýšlela. Neměla na to čas a v hlavě se zaobírala zkrátka jinými věcmi. Během pobytu v dětském domově respondentka E. studovala střední školu s oděvním zaměřením, avšak toto studium nedokončila. Pobyt v domově tedy respondentce vyhovoval, co jí však příliš nevyhovovalo, byla finanční stránka. Jednak během pobytu v domově kouřila, takže veškeré peníze investovala do cigaret, ale také byla odkázána jen na kapesné, které jí už bohužel na jiné věci než na cigarety nestačilo. Možná i právě proto trávila hodně času mimo domov s kamarády

tzv. „*nicneděláním*“. S rodinou se respondentka setkávala i během pobytu v dětském domově, avšak jen zřídka. Nejbližší vztah má se sestrou, která ze zařízení dům na půl cesty odešla poté, co otěhotněla. Nyní je sestra respondentky vdaná a má dvě děti.

Současnost a plány do budoucna: Celkový pobyt zde respondentka E. popisuje jako podobný pobytu v dětském domově: „*V domově jsme měli stejnou volnost jako tady, tady je to taky docela hlídáný. Je to prostě sociální služba, takže nám to třeba neumožňuje mít tady návštěvy moc dlouho a když chceme na dva dny někam pryč, jakože na noc, tak musíme mít propustku. V domově jsem si akorát nemusela vařit a starat se o sebe.*“ Ačkoliv s vařením a uklízením se setkala již v domově, tady je už veškerá odpovědnost na ní samotné. Bere to však jako určitou výhodu, protože se tak alespoň naučí, jak v životě samostatně fungovat, a když potřebuje pomoc, může se zkrátka obrátit na pracovníky či ostatní uživatele. Pracovníci respondentce nejvíce pomohli v začátcích, a sice při shánění zaměstnání. Brzy po příchodu do zařízení si respondentka našla práci v hospodě jako servírka, v té době byla spokojená, protože měla dostatek financí a mohla si tak dovolit koupit, co chtěla. Zaměstnání ale před nějakou dobou opustila a nyní je registrovaná na Úřadu práce a pobírá sociální dávky. V tomto směru je také velmi vděčná pracovníkům, protože bez jejich pomoci by se prý: „*nikdy neorientovala v těch hromadách papírů na úřadu*“. V rozdílné finanční situaci cítí velký rozdíl, snaží se ale vycházet s obnosem, který má. Což prý není tak těžké, pokud se člověk naučí uskromnit a výhodně nakupovat. Celkově ale peníze nepovažuje za nejdůležitější věc, která by respondentce stačila ke spokojenému životu: „*Když jsem měla práci tak to bylo super, měla jsem pro sebe samotnou hodně peněz, prostě jsem si mohla dovolit, co jsem chtěla. Ale nebyly v tom jen peníze, když jsem chtěla třeba někam jít, tak jsem na to měla kámoše. Kdo by neměl kámoše, tak má prostě smůlu.*“ Přátelé jsou pro ni nejspíš hodně důležití, proto není divu, že stále udržuje kontakt s mnohými lidmi z dětského domova. V zařízení se respondentce E. líbí, zatím zde plánuje zůstat, jak dlouho to půjde. Ačkoliv to bylo v začátcích pro respondentku vcelku těžké bydlet sama, na samotu už si zvykla: „*Byl to nezvyk, když vylezeš z někama, kde máš lidi, tak je to nezvyk být sama třeba celý den. Ale teď už bych s nikým bydlet nechtěla, jakože jak jsem byla navyklá na ty lidi kolem, tak za tu dobu už jsem si zvykla být sama. Začít teď s někým bydlet, to bych asi nezvládla.*“ Takže i přesto, že je respondentka velmi společenská a volné chvíle tráví

ráda s ostatními uživateli zařízení, kdy třeba společně vaří nebo se dívají na televizi, je ráda za dostatek soukromí. Do budoucna by si respondentka E. ráda našla práci, ale zatím by v zařízení plánuje zůstat. Co se týče školy, o dokončení studia uvažuje, ale upřednostnila by změnu studijního oboru. Ten předchozí jí prý moc nebavil, ale se studiem samotným jinak problém nemá. O vzdálenější budoucnosti, tedy po odchodu ze zařízení, zatím moc nepřemýšlí. Uvažuje ale nad možností přestěhovat se do Olomouce, kde má sestru a také celou rodinu.

Shrnutí: Respondentka E. je přátelská a zodpovědná. V zařízení jí nejvíce vyhovuje, že je stále mezi lidmi, ale zároveň se může zavřít u sebe v bytě a mít chvíli sama pro sebe. Což v dětském domově nebylo tak úplně možné. Velmi oceňuje přístup pracovníků, zejména, že jsou k dispozici vždy, když si s něčím neví rady. Na situaci, jaké to v zařízení Domu na půl cesty bude, se předem nijak nepřipravovala, ale jelikož zařízení znala již z vyprávění od sestry, nebylo to pro ni něco úplně nového. To bylo pro respondentku E. vyhovující, protože má ráda své jistoty a ve zcela nových situacích se necítí moc příjemně.

Závěr

Na začátku psaní své bakalářské práce jsem se rozhodla, že zmapuji přechod dětí z ústavní výchovy do samostatného života, a dále jak jim v tomto období pomáhají služby domu na půl cesty. V úvodu teoretické části jsem nejprve vymezila důležité pojmy, které provází celou bakalářskou práci, a sice pojem *socializace* a pojem *mladí dospělí*. V dalších částech jsem se věnovala tématům, která se konkrétně týkají ústavní a ochranné výchovy a vymezila jsem zařízení, která do těchto kategorií můžeme zařadit. Poté jsem se zaměřila na děti, jež vyrůstají v zařízení výchovné péče, a to především na jejich duševní stránku. Sejně jako děti vyrůstající v rodinném prostředí, i tyto děti jsou stále jen bezbranné osoby, které touží po jistotě, lásce a bezpečí. I tyto děti mají určité duševní potřeby, které pokud nejsou naplněny, způsobují psychickou deprivaci, která má ve většině případů velký vliv na budoucí život dítěte. Mimo jiné jsem ve své práci také srovnala ústavní péči s rodinným zázemím, které ale nemusí být bezpodmínečně nejlepší volba pro život dítěte. V neposlední řadě jsem věnovala závěr teoretické části praktické přípravě dětí z dětských domovů na odchod do samostatného života, v rámci této části představuji i služby zařízení dům na půl cesty.

Druhou kapitolu bakalářské práce jsem věnovala výzkumné, tedy praktické části. Součástí výzkumné části jsou případové studie (kazuistiky), které jsem zpracovala na základě rozhovorů s respondenty. Mezi respondenty jsem vybrala ty mladé dospělé, kteří v minulosti opustili dětský domov či jiné zařízení ústavní péče, a ke své socializaci využívají nabídku pomoci služby dům na půl cesty. Mezi respondenty jsem zařadila nejen ty jedince, kteří službu začali využívat ihned po opuštění ústavní péče, ale také ty, kteří již mají nějakou, většinou krátkodobou, zkušenost s vlastním bydlením. Tito mladí dospělí mají jednak o něco širší obzory v rámci samostatného života, také však mohou být důkazem, že ne každý plnoletý člověk je na samostatný život připravený, a ne každý zvládne žít sám na vlastní zodpovědnost. Pro mnohé je služba dům na půl cesty důležitý mezník v životě, který slouží jako odrazový můstek, jako nápomocné místo, od kterého se mladý člověk může „odšvihnout“.

Během jednotlivých rozhovorů jsem získala dojem, že domy na půl cesty jsou v dnešní době již zaběhlá zařízení, která si své uživatele získávají především dobrou zkušeností uživatelů bývalých. Většina respondentů se do domu na půl cesty dostala

právě na doporučení svých známých či přátel, jedna respondentka tuto službu využívá na doporučení psychologa. Tento fakt svědčí o tom, že služba dům na půl cesty spolupracuje s mnoha organizacemi, nejen se zařízeními v rámci ústavní péče. Většina respondentů se po osobní stránce na odchod z domova nijak nepřipravuje, neví co čekat a spíše se smiřují s tím, že to nebude zrovna snadná záležitost. Mohly bychom tedy říct, že většina mladých lidí si neutváří ani nijak přehnané, ani nereálné představy o samostatném životě.

Jednotliví respondenti jsou velmi vděční za pomoc pracovníků v procesu socializace, což není příliš překvapivý závěr, neboť to je také jeden z důvodů, proč mladí dospělí tuto službu využívají. Totiž že odpovědnost neleží pouze na nich samotných, ale že se v případě potřeby mohou obrátit na zkušené pracovníky. Nejvíce ale oceňují spolupráci v oblasti hledání zaměstnání, dále potom odbornou pomoc při vypořádáním se s dokumentací. A to jak dokumentací na úřadech, tak s dokumentací při přechodu ze zařízení do zařízení.

Co se týče finanční stránky socializace, zde jsou situace odlišné. Z rozhovorů mi však vyplývá, že zvládnání financí nezávisí až tak na pomoci pracovníků či návyků z dětského domova, ale spíše na osobnosti jednotlivce. Kdo je charakteristický tím, že příliš utrácí, tomu nespíše nepomůže ani dohled pracovníků domu na půl cesty. Veškeré záležitosti jsou totiž dobrovolné, a dodržování nepsaných podmínek a dohod mezi pracovníky a uživateli závisí čistě na svědomí a odpovědnosti uživatele. Velkou výhodou pro uživatele služby mohou představovat odborné znalosti pracovníků, a to zejména v oblasti oddlužení. Většina uživatelů jsou buď zaměstnaní, v tom případě si hradí službu z vlastních příjmů. Nebo jsou to studenti či osoby registrované na Úřadu práce, tedy aktivně si hledající zaměstnání. V obou těchto případech jsou potom uživatelům služby hrazeny ze sociálních dávek.

O rodinném zázemí se většina respondentů příliš nerozpovídala, v rámci výzkumu to ani nebyla oblast, kterou bych se zabývala do hloubky. Respondenti se ve většině případů s nejbližší rodinou nestýkali, pokud ano, bylo tomu tak zřídka kdy.

Ohledně přátel a okruhu blízkých osob jsou však mezi respondenty názory rozdílné. Někteří respondenti s odchodem ze zařízení úplně zřetřhali vazby, které je pojily na místo, kde vyrůstali. Jiní se snaží s bývalými přáteli udržovat alespoň minimální kontakt. Co však mají v této oblasti všichni respondenti společné, je nový

okruh známých. Změně prostředí se jednotliví respondenti přizpůsobili a našli si nové přátele, a to jak mezi ostatními uživateli, tak v novém městě.

Z celkové výzkumné části a z jednotlivých rozhovorů mám pocit, že socializace je dlouhý proces, na který se nelze nijak konkrétně připravit. Ačkoliv očekávání mladých dospělých mohou být různá, realita je většinou v konečné fázi zcela odlišná. Samotný proces socializace neprobíhá jen při odchodu z jednoho prostředí do druhého. Svým způsobem se mladí dospělí socializují neustále, neustále si zvykají na nové lidi kolem, na nové prostředí, na nové životní podmínky. A nejen oni. Ale ti mladí dospělí, kteří postrádají zázemí, ve kterém by po dosažení plnoletosti či dokončení školní docházky mohli ještě chvíli zůstat, tedy domov a rodinu, těm jsou jistě služby domu na půl cesty více než užitečné.

Pro mladé dospělé tato služba může znamenat velkou podporu při vstupu do samostatného života. Na jedné straně je zde uživatelům dopřávána svoboda, na kterou ve svém věku již mají nárok. Svoboda, která se mladým lidem vyrůstajícím v rodinném prostředí může zdát jako naprosto běžná záležitost. Avšak pro tyto mladé dospělé, kteří do domu na půl cesty přicházejí ze zařízení ústavní péče, tato nově získaná svoboda může představovat velkou, dlouho očekávanou životní tměnu. Jedná se například o volnost v oblasti financí, ohledně vycházek a náplně volného času. S touto svobodou ale přichází také odpovědnost. Už se nespolehnají na jistoty dané zařízením, kde vyrůstali, ale téměř ze dne na den jsou nuceni začít se starat o sebe samé, finančně se zabezpečit, spolehnout se sami na sebe a na své jednání. A právě v tomto z výpovědí respondentů vyplývá další velký přínos domů na půl cesty. Protože na tuto nově získanou odpovědnost uživatelé nejsou sami, ale jsou jim k dispozici zkušení pracovníci zařízení, připraveni pomoci uživatelům ve chvíli, kdy o tuto pomoc projeví zájem. Je jisté, že mladí dospělí musí v domech na půl cesty dodržovat pár pravidel, neboť jsou stále uživatelé sociální služby. Ovšem žádný z respondentů si na tato pravidla nestěžoval, naopak se ve výpovědích objevovali názory, že pravidla jsou mírná a lehce snesitelná. Z celkového výzkumu tedy vyplývá, že dům na půl cesty je pro uživatele velice přínosná služba, která pomáhá svým uživatelům podělit se v přátelské atmosféře o břemeno odpovědnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura

Bauman, Z., May, T. (2010). *Myslet sociologicky. Netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Slon.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, s.r.o.

Koluchová, J. (1992). *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV ČR.

Langmeier, J., Matějček, Z. (1974). *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum zdravotnické nakladatelství.

Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál, s.r.o.

Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní i náhradní*. Praha: Portál, s.r.o.

Matoušek, O. (1993). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon.

Matoušek, O. a kolektiv. (2007). *Sociální služby*. Praha: Portál, s.r.o.

Matoušek, O. (2008). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o.

Smolík, A., Svoboda, Z. (2012). *Etopedické propylaje I. Aktuální otázky systému náhradní výchovné péče o jedince s poruchou chování*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.

Šulová, L. (2004). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.

Články v časopisech

Janebová, R. (2011). Spolupráce organizací v oblasti sanace rodiny. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, s. 17-19.

Plch, R. (2003). Vstříc úspěšnému startu do dospělosti. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, s. 10-14.

Internetové zdroje

Diakonie Českobratrské církve evangelické (nedatováno): Dům na půl cesty [on-line]. Dostupné 20. 11. 2014 z <http://www.diakoniecce-sobotin.cz/nase-sluzby/dum-na-pul-cesty/>

Občanské sdružení Pod křídly (nedatováno): Naše projekty [on-line]. Dostupné 20. 11. 2014 z <http://www.podkridly.cz/projekty/>

Kvalifikační práce

Lehká, P. (2010). *Problematika mladých lidí opouštějících dětské domovy v Královéhradeckém kraji* (Bakalářská práce). Pardubice: Univerzita Pardubice.

Weidermannová, V. (2013). *Příprava dětí na odchod z dětského domova* (Diplomová práce). Brno: Masarykova Univerzita.

Zákony

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Zákon č. 218/2003 Sb. ve znění pozdějších předpisů [on line]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/>. V účinném znění ke dni 20. 11. 2014.

Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Zákon č. 109/2002 Sb. ve znění pozdějších předpisů [on line]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/>. V účinném znění ke dni 20. 11. 2014.

Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon č. 292/2023 Sb. ve znění pozdějších předpisů [on line]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/>. V účinném znění ke dni 20. 11. 2014.